

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.057
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

доктору політичних наук, професору
Дерев'янку Сергію Мироновичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата політичних наук, доцента кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Кобець Юлії Василівни на дисертаційну роботу Мельничука Василя Івановича **«Регіональні особливості реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові наук зі спеціальності 052 Політологія

Актуальність дисертаційної роботи

Процес децентралізації є фундаментальним явищем та охоплює усі рівні реалізації владних повноважень та громадянських ініціатив, створюючи для місцевих громад вікно можливостей безпосередньо впливати на благоустрій та добробут своїх населених пунктів. Поєднання фундаментальних для місцевого самоврядування, політичної системи України загалом та держави, зокрема, процесів децентралізації та європейської інтеграції є перевагою цього дисертаційного дослідження.

Вважаємо переконливою і вичерпною аргументацію дисертанта щодо актуальності теми дослідження (с.16-17). Вона ґрунтується на твердженні, що реформування місцевого самоврядування в Україні супроводжується появою чи 2 не найбільшої кількості чинників впливу та супутніх обставин, які вносять корективи у політико-інституційне підґрунтя реформи. У дисертації артикульовано зовнішні і внутрішні рушії реформи децентралізації (с. 16) та визначено, «що спроможність здійснювати стратегічне планування власного

розвитку, розвивати нові напрямки діяльності, зокрема й міжнародне співробітництво на рівні територіальних громад підсилює функціональну суб'єктність органів місцевого самоврядування, сприяє залученню ними не лише додаткового донорського фінансування, але й природним шляхом через міжінституційну комунікацію ефективних самоврядних практик» (с. 17).

З огляду на вищезазначене, рецензована дисертаційна робота є актуальною, своєчасною і затребуваною у час, коли досліджувані процеси перебувають в якісно новому стані та проходять апробацію. У той же час, здобувачем враховано й охоплено науковим пошуком сучасні обставини російсько-української війни, яка стала викликом для системи місцевого самоврядування і контекстом просування євроінтеграційних практик України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Актуальність та затребуваність теми дисертації підтверджує той факт, що дослідження є складовою частиною науково-дослідницької роботи кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Навчально-методичного і наукового центру політичних та євроінтеграційних досліджень «Євроінтеграційний вибір України: історія, політика, перспективи» за номером державної реєстрації 0109U001413.

Обґрунтування обраної теми дисертації є методологічно, теоретично та емпірично переконливим, а сукупність завдань для її розкриття сприяє розв'язанню проблеми та досягненню мети дослідження. Її важливість актуалізується низкою чинників, серед яких, з одного боку, запит міжнародної спільноти на з'ясування розуміння вибору напрямків державотворення в Україні, з іншого боку, аналогічний запит від суспільства, яке у випадку з децентралізацією стає учасником процесу як активні мешканці самоврядних громад, а щодо європейської інтеграції потребує роз'яснення вигод і наслідків для населення. Над указаними запитамі, на нашу думку, мають працювати одночасно і державні інституції, і наукова спільнота, яка концептуалізує напрямки зовнішньої та внутрішньої політики держави.

Найбільш вагомі результати, отримані в дисертаційному дослідженні

Про намагання цілісно дослідити порушену проблему свідчить низка напрацювань автора. Так, комплексно аналізуючи аспекти реалізації функцій місцевого самоврядування в умовах завершального етапу реформи децентралізації влади та активної фази провадження Україною курсу європейської інтеграції, здобувач пропонує авторське визначення поняття «регіональна самоврядність», котру тлумачить як правоздатність, інституційну та фінансово-матеріальну спроможність місцевих громад у послідовно-темпоральному розвитку (с. 21). Разом із цим, у дисертації виокремлено безпосередні чинники, які зумовили сучасний стан регіональної самоврядності в Україні, передусім нормативно-правові, інституційні та фінансово-майнові (с. 21). Важливим доробком В. І. Мельничука стало обґрунтування доцільності розвитку міжнародного співробітництва громад (з містами-партнерами та містами-побратимами, учасниками транскордонного співробітництва, інвесторами) як особливо затребуваної функції місцевого самоврядування в умовах війни (с. 21).

Наукова новизна здобутих результатів дослідження полягає не лише в обґрунтуванні нових пріоритетів для місцевого самоврядування в Україні, але й в конкретизації змістів його першочергових завдань та функцій. У цьому контексті особливої прикладної цінності набуває аналіз характеру сучасних відносин між побратимськими містами України та зарубіжжя, які, як доводить здобувач, під впливом російсько-української війни трансформуються від риторики до дії, від концептуальності до конкретики, від підтримки до безпосередньої допомоги, що звелось до активізації економічної складової (с. 22). Дисертант влучно визначає головні запити у здійсненні таких відносин, а саме: звернення з проханням про допомогу з одночасним запрошенням представників місцевої влади відвідати деокуповане місто чи місто, постраждале від російської збройної агресії, що сприятиме реальному розумінню справ і потреб нашої держави, її населення; аргументація підтримки одразу кількох напрямків необхідної допомоги: для внутрішньо переміщених осіб в Україні і за кордоном; для інших регіонів країни, які найбільше

постраждали від війни; для релокованих підприємств і бізнесу як важливих суб'єктів стабілізації економіки; заклик до зарубіжних органів місцевого самоврядування з вимогою звернутися до урядів своїх країн щодо надання військової та поглиблення дипломатичної підтримки України, посилення санкційного тиску на російську федерацію; формування і наповнення сегменту контрпропаганди через комунікацію з закордонними громадами, бізнесом, лідерами громадської думки, ЗМІ, створення інфоприводів про Україну тощо (с. 22).

Не менш вагомими вважаємо висновки про еволюційний характер концептуалізації місцевого самоврядування, виявлені нові тенденції у функціонуванні цього інституту в Україні, які хронологічно полягають в апробації законодавства, оцінці реальної спроможності громад та їхній власній оцінці самоспроможності, практиках стратегічного планування соціально-економічного розвитку територіальних громад, функціонуванні системи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та ін. (с. 23).

Значення для науки й практики отриманих автором результатів

Дисертація В. І. Мельничука має не лише наукову, але й вагому практичну цінність, містить нові, раніше не захищені положення, а сформульовані висновки є об'єктивною інтерпретацією проблеми реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України і можуть слугувати, у тому числі, для підвищення академічної обґрунтованості вказаної проблематики під час включення її в освітній процес, удосконалення наукових досліджень у галузях політології, міжнародних відносин, державного управління тощо. Цілком погоджуємося з баченням дисертанта про можливість використання положень кваліфікаційної праці при реалізації міжнародної проєктної діяльності, залученні зарубіжного досвіду та донорської допомоги для підвищення ефективності суспільно-політичного діалогу в громадах та покращення благоустрою в ОТГ(с. 24).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Аналіз змісту дисертації та 15 наукових праць, із яких: шість статей у вітчизняних фахових журналах, три статті – у міжнародних наукометричних виданнях та шість праць у збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій, є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність одержаних результатів і висновків. Це підтверджується теоретико-методологічною аргументацією вихідних положень дослідження, продуманою логікою викладу матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази тощо. Результати дослідження належно апробовані, про що свідчить участь автора в одній всеукраїнській та п'яти з міжнародною участю науково-практичних конференціях, зокрема на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Ужгородського національного університету, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського та ін.

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Однією з успішних умов реалізації поставлених завдань є володіння В.І.Мельничуком методологією наукового дослідження на високому рівні з акцентом на неоінституціональному, аналітичному та ретроспективному підходах (с. 19), представницька джерельна база (328 позицій), з них 55 позицій є джерелами іноземною мовою.. Змістовними та методологічно інноваційними є 24 додатки до дисертації.

Структура і зміст дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких містить по три підрозділи, висновків, списку літератури та використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 257 сторінок, із них основного тексту – 192 сторінки.

Висновки (с.186-192), які аргументовані В. І.Мельничуком у дисертації, опрацьований обсяг нормативно-правової бази, статистики, інших даних, а також опубліковані наукові роботи доводять ґрунтовність дослідження, мета та завдання якого вирішені у повному обсязі, корелюються з підсумками дослідження. Апробованість наукових положень, вичерпність висновків, сформульованих у роботі, підтверджуються їхнім представленням під час

участі аспіранта у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Кількість, обсяг та якість публікацій здобувача відповідає чинним вимогам, які встановлені для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У дисертації та наукових публікаціях В.І.Мельничука відсутні порушення академічної доброчесності. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні.

Усе викладене вище уможлиблює стверджувати, що дисертаційне дослідження є оригінальним, завершеним, не містить раніше захищених положень, а наукова праця багата на нові обґрунтовані вичерпні висновки і знахідки з історії та теорії місцевого самоврядування, міжнародного політичного процесу, політології, характеризується достатнім рівнем наукової новизни, практичним значенням, становить реальний унесок в розвиток української політичної науки, прогнозує можливість подальшого використання результатів дослідницької розвідки за умов модернізації вітчизняної освіти та академічного простору. Зміст дисертації відображає належну фахову підготовку здобувача, його сформованість як сумлінного й креативного науковця. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення Мельничуком Василем Івановичем вимог академічної доброчесності за результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць.

Дискусійні положення та рекомендації до змісту дисертації

В цілому схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку В. І. Мельничука, його результати дослідження, здобуті висновки й аргументовані пункти новизни, в якості наукової дискусії пропонуємо звернути увагу на окремі контроверсійні положення та висловити певні побажання.

1. Констатуючи еволюційний характер концептуалізації місцевого самоврядування, автор виокремлює послідовність таких етапів впровадження самоврядності, як: формування суспільно-політичних відносин у визначених територіальних межах; визнання самоврядної суб'єктності територій як здатності організувати суспільне життя місцевого населення та забезпечити

економічний розподіл відповідно до чинної ієрархії в суспільстві; інституціоналізація місцевого самоврядування як обов'язкового елемента політичної системи, актора політичного режиму, права громад на самоуправління та загального процесу демократизації; модернізація інституту місцевого самоврядування у напрямку створення відповідних національних моделей, де загальні правила адаптуються до внутрішньої специфіки системних реформ (с. 44). Погоджуючись із такою вихідною логікою, вважаємо, що у контексті цілей і завдань дослідження роботу якісно доповнив би аналіз змістів відповідних етапів на прикладі сучасної системи місцевого самоврядування України.

2. Продовжуючи тему етапізації становлення системи місцевого самоврядування та подальшої її децентралізації, акцентуємо, що у першому випадку дисертант відштовхується від 1990 р. як відправної точки аналізу (с. 43–44), а у другому – від 2014 р. (с. 103), коли власне держава офіційно оголосила про початок реформи децентралізації. Погоджуючись із аргументацією щодо хронології, висловимо думку, що дослідницька праця потребує оцінки автором наявності або відсутності децентралізаційних тенденцій/намірів до 2014 р., тим більше у дисертації неодноразово артикулювалося питання «історичного формування децентралізаційних традицій» (с. 42).

3. Як зазначено в підрозділі 1.3 «Методологічні аспекти реалізації дослідницьких завдань», у кваліфікаційній праці використані різні змістовні форми понять «місцевий», «локальний», «регіональний» (с. 79). Ознайомлюючись із текстом дисертації, зустрічаємо дефініції «локальні інформаційні сайти» (с. 112), «локальний вимір партійної діяльності» (с. 115), «локальна демократія» (с. 122), «локальна політична участь» (с. 157), «локальні громади» (с. 174) та ін. Припускаючи певну синонімічність вказаних означень, варто все ж окреслити просторові межі, які має на увазі автор, позаяк характеристика «локальний» відсутня у чинному Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».

4. В. І. Мельничук слушно робить висновок, що проблемами реформування територіальної організації влади в Україні є існуюча потреба конкретизації і розмежування повноважень рад різних рівнів, ймовірність невідповідності кадрових, матеріально-технічних, фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад отриманому обсягу майна, проблеми сільських територій, суперечливість законодавства та комунікаційна дисфункція у відносинах учасників адміністративно-територіальної реформи та зацікавлених сторін (с. 184). Авторський науково-дослідницький доробок поглибили б рекомендації щодо подолання або ж мінімізації вказаних недоліків, передусім використовуючи наявний інституціональний потенціал органів місцевого самоврядування та посиляючись на позитивний досвід європейських держав, який проаналізовано у підрозділі 1.2 «Особливості моделей місцевого самоврядування в країнах-членах Європейського Союзу».

Наголосимо, що висловлені зауваження носять передусім дискусійний та рекомендаційний характер, загалом не применшують науково-теоретичної і практичної значущості дисертаційного дослідження В. І. Мельничука.

Висновки про відповідність дисертації вимогам

Дисертаційна робота Мельничука Василя Івановича «Регіональні особливості реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія, є самостійною, завершеною науково-дослідницькою роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, важливістю здобутих результатів, їх обґрунтованістю і вірогідністю, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від № 44 12.01.2022 р. (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її автор В. І. Мельничук заслуговує на присудження

наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 052 Політологія.

Рецензент:

доцент кафедри

політичних інститутів та процесів

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

кандидат політичних наук

Ю. В. Кобець

